

Muayenehanecilik ve tarihten alınacak dersler

Prof. Dr. Hasan Fevzi Batirel

1970 yılında İstanbul'da doğdu. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni (1994) bitirdi. Göğüs Cerrahisi Uzmanı (1999), Doçenti (2005) ve Profesörü (2010) oldu. 1997'de NATO bursu ile altı ay süreyle Mehmet Öz'ün departmanında araştırmalara katıldı. 1999-2001 yıllarında Brigham and Women's Hospital, Harvard Tıp Fakültesi, Boston'da klinik üst ihtisas doktoru olarak çalıştı. 2008-2009 yılları arasında vekâleten Marmara Üniversite Hastanesi Başhekimliğini yürüttü. 2009-2010'da Kartal Lütfi Kırdar Eğitim ve Araştırma Hastanesinde görevlendirme ile klinik şefi olarak çalıştı. Temmuz 2010'da vekâleten, Şubat 2011'de asaleten Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı olarak atandı. Dr. Batirel evlidir ve iki çocuk babasıdır.

Muayenehanesi olan hekimler arasına katılmama fırsat kalmadan sistem değişti. Yeni hukuki düzenlemelerle hem muayenehanesi olup hem de kamuda çalışmak artık çok zor. Muayenehane açmak için tamamlamanız gereken prosedürler de çok fazlalaştı. "Ah o eski zamanlar" mı, yoksa "yeni sistem hepimiz için daha iyi" mi diyeceğiz bilmiyorum. Ama insan 15-20 yıllık zorlu bir eğitimin ardından liyakatinin hem maddi, hem de manevi olarak karşılığını bekliyor.

Yaklaşık 5 yıldır, özellikle 19 ve erken 20. yüzyıl tıp kitaplarını veya tıpla ilgili çıkmış dergi ve makaleleri topluyorum. Kadıköy'deki sahalardan birinde aranırken sahafın eline yeni geçmiş bir Servet-i Fünun dergisi dikkatimi çekti. Derginin kapak resminde Cemil Topuzlu Paşanın resmi vardı ve resmin altında "Meşahir-i Muassirîn (asrımızın meşhurları): Operatör Ferik Saadetlü Cemil Paşa hazretlerinin muayene odaları" yazmaktaydı. 20 lira gibi ucuz bir paraya bu dergiyi koleksiyonuma kattım ve kapakla ilişkili olan makaleyi dergi sayfaları arasında aramaya başladım. Ahmed İhsan imzalı makalede Cemil Paşa ile yapmış bir söyleşi vardı. Aslında makale, Cemil Topuzlu Paşa'nın reklamı ve muayenehanesinin tanıtımından başka bir şey değildi. Bazı yerleri ağdalı bir Osmanlıca ile yazılmış olan bu makalenin amatörce yapmış olduğum tercümesini, İÜ Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Bölümünden değerli hocamız Prof. Dr. Nuran Yıldırım tashih ederek katkıda bulundu. Tercümeyi aşağıda sunuyorum:

"Bu hafta bütün gazeteler tarafından son bir maharet-i fevkaladesi (özel yeteneği) daha ber-âverde-i (yüceltilmiş) lisan, tebrik ve takdir olunan Doktor Saadetlü

Cemil Paşa hazretlerinin Servet-i Fünun daima hayran-ı iktidan, sitayişkâr-ı hüsn-i ahlakıdır (güzel ahlakının methedicisidir). Bu muharrir-i âciz ise sevgili doktora karşı takdir ve hürmetten başka heman kâmilten (neredeyse tamamı) beraber geçmiş bir ömrün, daima mutabık ve muvafık (uyumlu ve denk) düşmüş hissiyatın, nihayet pek yakın olan bir karâbetin (akrabalık, yakınlık) bahşedildiği bir muhabbet-i samimiye besler.

İşte bunun içindir ki Servet-i Fünun'da derc olunmakta olan meşâhir-i muassirîn (çağımızın meşhurları) menâzirîne (gösterim), Paşanın dahi muayene odasıyla kütüphanesinin resimlerini ilave etmek istediğimi söyleyince mahviyet-i mu'tadesi (alışılmış alçakgönüllülüğü) üzere: "İhsan, bunu bir eser-i muhabbetin olarak kabul edebilirim, yoksa meşâhir-i muassirînden olmadığımı bana itiraf ettirmeğe hacet yoktur" dedi. Lakin afvlarına mağruren söyleyelim ki, hâzık (yetkin) operatörümüz burada lüzumundan ziyade mahviyet gösteriyor idi, bugün kendisi Osmanlı âlem-i tababetinin (tıp âleminin) cidden medâr-ı iftiharıdır.

Paşanın mesleğinde teferrüd eyleyeceğini (seçkinleşeceğini) daha ilk icraat-ı tıbbiyesi haber verdiği gibi bu meslek-i celîle (yüksek mertebeli mesleğe) olan hevesini de henüz pek küçük yaşta iken izhar (açık) etmiş olduğunu Servet-i Fünun nüsha-ı mümtâzesindeki (ayrı sayısındaki) makalemde yazmışım. O zamandan beri yirmi seneden ziyade bir müddet güzâr eyledi (geçti). Yani araya uzun bir müddet-i tahsil (eğitim süresi) ve yine uzun ve şaşalı bir devre-i mesai girdi, Cemil Paşa müddet-i tahsildeki gayretinin semeresi olarak Mekteb-i Tibbiyeden 1302 (M. 1886) senesinde sınıfının birincisi olarak çıktı. İkmal-i tahsil (eğitimi) mükemmelleştirmek için Avrupa'da geçirdiği iki seneden sonra başlayan sa'y ve gayret (çalışıp

çabalama) devresinde ise operatörün hemen her ay yeni bir muvaffakiyet-i cerrahiyesini (cerrahi başarısını) işitmekle müftehir (övünür) olduk. Son defa olarak geçen Perşembe günü devletlü ismetlü Saliha Sultan aleyhü-ş-şân hazretlerinde kemal-i muvaffakiyetle (tam bir başarıyla) icra ettikleri haz'-ı batın (laparotomi) ameliyatını zikr ederiz ki buna mükâfaten bir kit'a murassa (sırmalı, kıymetli taşlarla süslenmiş) nişan-ı Osmanî'ye mazhariyetle bekam (nail olmak, erişmek) buyrulmuşlardı.

Cemil Paşa hazretlerinin Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane seririyat-ı cerrahiye (cerrahi kliniği) hastanesine memur buyurulduklarından şimdye kadar icra eyledikleri ameliyat-ı müteaddide (tekrarlayan) ve muhtelifenin (farklı) bir kit'a musavver (tanımlanmış) istatistiki dahi matbaamızda tab olunmakta (basılmakta) olup kariben oluncaktır (yakında yayınlanacaktır). Bu eser-i mühime (önemli eser) ihale edilecek sathi bir nazar (yapılacak yüzeyse bir bakış) bile Paşanın fevkalade maharetini, muvaffakiyetini sa'y ve gayretini mükemelen ispat edecektir.

Paşanın ameliyat odasıyla kütüphanesinin resimlerini çıkarmak hususundaki emelimiz pek eskiydi, fakat kendisinin bir zamanını bulup fotoğraf makinemizin karşısında istediğimiz vaziyette durdurmak kolay mı? Falan gün falan saat olsun diye verdiğimiz kararlar kaç defalar bozuldu. Onun için şimdi seyreylediğiniz resimleri çıkardığımız gün artık katiyen azmetmişim, güya artık mânia, mazeret tanımayacaktım, yakını salıvermem diyordum.

Evvela, içerisi âlât (aletler) ve edevat-ı cerrahiye dolu camekânın yanında, masası başında resmini aldım. Bir de kütüphanede resim çıkarmağa hazırlanıyorduk ki paşaya hastalarından birisinin aradığını

söylediler, nâçar (çaresiz) kütüphanenin resmini durduğu gibi çıkardık. Orada kendine bir vaziyet verdiğimiz doktor çoktan hastasının yanına varmış, bir tarafta makinemiz kütüphanenin boş bir halde olarak resmini çıkarmıştı. Sultan Mahmut Türbesi civarındaki hanelerinde kâin olan bu ameliyat odası, mikrop durmasını için yağlı boyalı, zemini muşamma döşeli, masalarının üzeri mermerli vasi (geniş) ve aydınlıktır, dolap parlak ve muvahhas aletlerle, duvarlar bir takım hastaların ameliyattan evvelki ve sonraki şekillerini gösterir hem müthiş hem memnuniyet-bahş resimleriyle müzeyyendir (süslüdür). Cemil Paşa kendine müracaat edecek hastaları burada kabul eder.

Kütüphane ise ameliyat odasının aksisi olarak nîm muzlimdir (yarı karanlıktır). Duvarlarını setr eden (örtten) koyu renkli zarif kâğıt, bir tarafı baştanbaşa kaplamış olan içi kütüb-ı tıbbiye ve cerrahiye dolu camekânın levni, caddeye nazır iki pencerenin perdeleri, masa ve sandalyelerinin yüzü hep bu hafif karanlığı arttırır, insana lezzet-i mütalaa verir. Bu odaların birinde doktor maharet-i cerrahyesinin nazariyatını (görüşlerini) hazırlar, diğerinde ameliyatını gösterir. O nazariyat-ı ameliyenin tehiyye olunduğu (hazırlanıldığı) kütüphane bazen iki, nihayet üç samimi refiki de cem eder. O zaman mütalaa yerine hususiyeti kadar saf, şevk ve şetareti kadar sade bir mükâleme (sohbet) başlar. Ah, şaibe-i menfaatten, riyâdan âri (korunmuş), hulûs-ı fakr ü kalb ile idare edilen musâhabelere doyulur mu? Zaten Cemil Paşa ile ülfet-i hususiyesi (yakın ilişkisi) olanlar bu genç tabib-i kâmilin nasıl pâk ve saf bir kalbe, nasıl lekesiz bir vicdana malik olduğunu pekâlâ bilirler. Bu zatın hayat-ı hususiyesi (özel hayatı) hayat-ı ilmiyesinin (bilimsel hayatının) taht-ı tesirindedir (etkisi altındadır). Paşa ameliyat-ı cerrahide lüzumu mertebe-i katiyette olan tahâret ve nezâfet (temizlik) nasıl muvaffakiyet-i cerrahiye-yi (başarılı ameliyatı) temin ediyor ise tahare-i kalbiye (kalbinin temizliği) ve vicdaniyenin de mükemmeliyet-i insaniyeyi mucib olacağını teslim etmiş ve kendine böylece namuskârâne, ciddiyetperverâne bir meslek tayin etmiştir.”

Ahmed İhsan
Servet-i Fünun
Perşembe 28 Mayıs, Sene 1314
(9 Haziran 1898)
Sekizinci Sene-On Beşinci Cilt
210. sayfa yazısı

Görüleceği üzere makalede çok dikkat çekici bazı cümleler bulunmaktadır. Öncelikle biraz latife yaparsak, Paşa hem kamuda çalışıyor, hem de muayenehanesi var. Hatta padişahın kızını başarılı bir şekilde ameliyat etmesi üzerine kendisine devlet nişanı verilmiş. Bu durum hepimize tanıdık gelmedi mi? Hem kamuda veya kamu üniversitesinde

çalışıp, hem de devlet büyüklerimizin yakınlarını özel klinikte ameliyat eden hekimler olmadı mı?

Paşanın eğitiminin uzun sürdüğü ve 1886'da tıp fakültesinden mezun olduktan neredeyse 10 sene yoğun bir şekilde çalıştığı ve ancak ondan sonra kendini göstermeye başladığı yazıdan anlaşılabilir. Aynı durum bugün için geçerli değil mi? Mühendis, işletmeciler veya hukuk mezunları mezuniyetlerinden birkaç yıl sonra işlerinde ilerlemeye başlarlar ve 40'lı yaşlara geldiklerinde yeterli ekonomik birikimi sağlayıp şirket yöneticisi konumuna doğru yol alırlar. Oysa aynı liselerden mezun tıp öğrencileri çok çalışarak girdikleri tıp fakültelerinden, 6 yılın sonunda mezun olurlar ve meslekte yücelmeleri 10 yıl, büyük cerrahi branşlarda ise 15-20 yıl alır.

Bununla beraber tüm mesleklerin sıradanlaşmaya başladığı yeni düzende, tıp mesleği ve cerrahliğin da itibarı giderek düşüyor. Bu sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada hatta Amerika'da bile geçerli. Göğüs kalp damar cerrahisinin öncülerinden John Benfield, www.ctsnet.org web sitesinde "Ah o eski zamanlar" başlığıyla yazdığı makalesinde çok güzel ifade etmiş: "Tıp mesleğini ve göğüs kalp damar cerrahisini karamsarlık kaplamakta. İhtisasa başlayan yeni asistanların eskiler kadar iş ahlakına sahip olmadıkları ifade ediliyor. Göğüs kalp damar cerrahisine en zeki ve en parlak tıp öğrencilerini artık çekemiyoruz. 1996 yılında açılan kadrolara 200 başvuru varken, 2007'de başvuru sayısı 96'ya indi. Kadroların yüzde 30'u boş. Doktorların daha az paraya daha çok çalıştıkları inkâr edilemez. Hâlbuki genç avukatlar, ekonomi ve yüksek teknoloji uzmanları çok daha iyi kazanıyorlar. Bu da zeki gençlerin tıp ve göğüs kalp damar cerrahisinden uzaklaşmalarına neden oluyor."

Ülkemizde tıp mesleği hala en parlak öğrencileri çekiyor. Ama bu böyle devam edecek mi? Hekimlerin son uygulamaları çok yıpratıldıkları aşikâr. 6 sene tıp okuyorsunuz, TUS sınavını kazanırsanız, 4-5 sene ihtisas yapıyorsunuz. Kazanamazsanız veya ihtisas sonrasında, 1,5-2 yıl "mecburi hizmet" adı altında devlet yükümlülüğü görevi. Bazıları şanssız, iki kere mecburi hizmet yapıyor. Erkekse 1 yıl askerlik, akademik hayat düşünüyorsanız 1-2 yıl yurt dışı çalışması. Yaş oluyor 32-33. Bu aşamadan sonra hekimlerin bir miktar gelirlerini düşümleri doğal değil mi? Eğer iyi bir gelir elde edilemeyecekse akademik hayatın çekiciliği nerede kalacak?

38 yaşında katıldığım 20'inci yıl lise mezuniyet toplantımızda, ekonomik açıdan işin başında olanlardan biriydim. Lise arkadaşlarımdan biri Pepsi Co'nun Güneydoğu Avrupa Bölgesel Geliştirme Direktörü, diğeri St. Petersburg'daki Rönesans İnşaat şirketinde üst düzey müdür, bir diğeri ise Procter

Kapağında Cemil Paşa'nın muayenehanesindeki resminin basılı olduğu Servet-i Fünun dergisi.

and Gamble'in Afrika Direktörü idi. Biri Dubai'de Gillette'in müdürü, çoğu çeşitli bankada departman şefleri idi. En az 5-6 arkadaşımın ise kendi şirketleri vardı. Ben ise bir devlet üniversitesinde doçent konumundaydım. İtibarımın yine de yüksek olduğunu söylemeliyim çünkü sınıfımızdan çıkan tek cerrahım. Dış seni, içi beni yakar misali...

Servet-i Fünun'daki makalede dikkat çeken bir diğer konu, Paşa'nın muayenehanesinin bugünkü İstanbul İl Sağlık Müdürlüğüne çok yakın olması. Bu durum, tarihin bir cilvesi olsa gerek. İstanbul'da yaşamadan, bu şehrin gerçeklerini görmeden sadece yasaklayarak bazı şeylerin düzeleceğini düşünmek, Paşa hakkında yazılan yazıdan da anlaşılacağı üzere, tarihi ve toplumsal yapıyı önemsememek demektir. Ülkemizde kamu ile özeline yıllardır var olan yozlaşmış birlikteliğini kabul etmek mümkün değildir. Ama bu kadar uzun sürede yapılan bir tıp eğitiminin ve zorluklarla elde edilen liyakatin karşılığının da verilmesi gerekir. Bu karşılığı kamu veremiyorsa, Fransa'da olduğu gibi en azından bir bölümünü, mesai sonrasında yapılan çalışma karşılığında durumu müsait olan hasta vermek isteyebilir. Devlet, gücünü hakkıyla denetleyerek gösterebilir. Yetkililerin, yapılan önerileri; "Hocam kontrol edemeyiz, aynı yozlaşma tekrar olur" şeklinde yanıtlamaları, aslında devletin denetleme mekanizmalarının yeterli olmadığını itirafı değil midir? Cemil Paşa örneğinde olduğu gibi mesleklerinde yüksek mertebelere gelmiş kişilere bazı haklar tanınması, liyakatlerinin ödülüdür. Liyakate iltifat insanlık erdemidir ve marifet iltifata tabidir. Bu ülkenin en iyi yetişmiş insanlarına biraz iltifat bekliyoruz...

Not: Hocamız Prof. Dr. Nuran Yıldırım'a değerli katkıları nedeniyle çok teşekkür ederim.